

Η ΠΡΩΤΟΘΡΟΝΗ ΚΑΙ ΑΓΙΟΤΟΚΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Πτυχές της ιστορικής, εκκλησιαστικής, κοινοτικής και εκπαιδευτικής πορείας της μέχρι το 1922

Ιωάννης Ελ. Σιδηράς

Θεολόγος – Εκκλησιαστικός Ιστορικός – Νομικός

Ο πρώτος μητροπολιτικός θρόνος εξ όσων υπάγονται στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία της Μητρος Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας είναι της Αγιοτόκου και καθαγιασμένης Επαρχίας της Καισαρείας, της περιωνύμου πατρίδος του «Έθνους των Καππαδοκών». Ο δε Άγιος Γρηγόριος ο Νανζιαζηνός αναφερόμενος στην τοπική και αρχαιοτάτη Εκκλησία της Καππαδοκίας γράφει χαρακτηριστικά: «Η περιφανής των λόγων Μητρόπολις, η μήτηρ σχεδόν απασών των Εκκλησιών ούσα τε απ' αρχής και νομιζομένη».

Η μεγαλώνυμος Καισάρεια, Μάζανα ή Μάζακα

Η μεγαλώνυμος Καισάρεια είναι αρχαιοτάτη πόλη της Μικράς Ασίας στην περιοχή της Κιλικίας. Ονομαζόταν Μάζανα ή Μάζακα (πόλη της Σελήνης) και ήταν η πρωτεύουσα της Καππαδοκίας και έδρα του εγχώριου ηγεμόνος. Για κάποιες δεκαετίες έφερε και την ονομασία «Ευσέβεια» προς τιμήν του βασιλέως αυτής Αριαράθου του Ευσεβούς, ενώ κατά την περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μετονομάσθηκε από τον Αυτοκράτορα Τιβέριο σε Καισάρεια και παρέμενε πάντοτε η πρώτη πόλη της αγιοτόκου Καππαδοκίας. Η αίγλη της πόλεως παρέμενε αμείωτη καθόλη την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, που διήρκεσε από το 395 μέχρι το 1071 μ.Χ.

Όταν τον Δ' αιώνα ο Μέγας Βασίλειος ανήγειρε την περίφημη «Βασιλειάδα» προς τα βόρεια της παλαιάς πόλεως, τότε αυτή μετατοπίσθηκε προς τα εκεί και σταδιακά εγκαταλείφθηκε η παλαιά πόλη. Κατά δε τον Ζ' και Η' αιώνα η Καισάρεια περιήλθε ένεκα των περιπετειών της ιστορίας, υπό την πολιτική κυριαρχία, κατά μικρά χρονικά διαστήματα, των Περσών και των Αράβων.

Οι εναλλαγές των κατακτητών της Καισαρείας συνεχίσθηκαν και κατά τα επόμενα έτη, όταν το 1067 μ. Χ. κατελήφθη υπό των Σελτζουκιδών Τούρκων και το 1243 υπό των Μογγόλων, ενώ οριστικώς περιήλθε στην κυριαρχία των Οθωμανών Τούρκων το 1515 μ. Χ. Από δε του έτους 1922, όταν συνετελέσθη η ελληνοκτόνος Μικρασιατική καταστροφή, είναι μία των πόλεων της Τουρκικής Δημοκρατίας στην απορριφεμένη από τους Ρωμηούς Καππαδοκία και πρωτεύουσα του ομώνυμου Νομού. Στην τουρκική γλώσσα είναι σήμερα γνωστή ως «Εσκι Σεχίρ» ή «Εσκι Κάϊσερί» (παλαιά Πόλη ή παλαιά Καισάρεια).

Η σπορά του Ευαγγελικού Λόγου και η διάδοση της εις Χριστόν πίστεως στη γη της Καππαδοκίας και συνακολούθως στην Καισάρεια συνετελέσθη κατά τους λεγόμενους Αποστολικούς χρόνους. Κατά τους χρόνους των Ρωμαιοκινήτων διωγμών εναντίον των χριστιανών, οι οπαδοί του γλυκύτατου Ναζωραίου συνέρχονταν για λατρευτικούς λόγους «εν σπηλαίοις και ταις οπαίς της γης», σε υπόγεια, εκ των οποίων πολλά σώζονται μέχρι και σήμερα. Χαρακτηριστικοί μάλιστα είναι οι λαξευμένοι βράχοι της Καππαδοκίας όπου είτε κατοικούσαν αρχικώς οι διωκόμενοι χριστιανοί, είτε αργότερα χρησίμευαν ως «ασκηταριά» των απαρνησαμένων τα εγκόσμια μοναχών, ασκητών και αναχωρητών της πίστεως. Όταν εδραιώθηκε σταδιακά ο χριστιανισμός στην ευλογημένη και καθαγιασμένη γη της Καππαδοκίας, οι χριστιανοί μετέβαλαν τα ειδωλολατρικά τεμένη σε χριστιανικούς ναούς και σε πολλές των περιπτώσεων επί των «μαρτυριών», δηλαδή του τόπου όπου «ετελειώθησαν μαρτυρικώς οι άγιοι μάρτυρες», ανοικοδομούσαν νέους χριστιανικούς ναούς εκ των οποίων οι πλέον γνωστοί ήταν της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ο μητροπολιτικός ναός του Αγίου Βασιλείου, Αρχιεπισκόπου Καισαρείας του Μεγάλου, όπου εφυλάσσετο και η «σορός» του Αγίου, της Αναλήψεως, του Αγίου Νικολάου, του Αγίου Μάμαντος, του Αγίου Μερκουρίου κ.ά. Σήμερα πια σώζονται ως αψευδείς ιστορικοί μάρτυρες του ενδόξου παρελθόντος του ρωμαϊκού γένους στη γη της Καισαρείας, μόνον τα ερείπια των παραπάνω παλαιφάτων ιστορικών ναών.

Στην επαρχία Καισαρείας και στην ευρύτερη περιοχή της Καππαδοκίας ο μοναχισμός και τα εκκλησιαστικά γράμματα ήταν σε πλήρη άνθιση. Ονόματα δε μεγάλων εκκλησιαστικών ανδρών και Αγίων της Εκκλησίας που ιστορικώς συνδέονται με τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες της

Καισαρείας είναι των Αγίων Επισκόπων αυτής Φιρμιλιανού (Γ' αιών), Μεγάλου Βασιλείου (Δ' αιών), Γρηγορίου Νύσσης κ.ά.

Η εκκλησιαστική διοικητική οργάνωση της επαρχίας Καισαρείας υπήρξε μεγαλειώδης ήδη από τους αρχαιότερους χρόνους, όταν η πόλη της Καισαρείας ήταν η πρωτεύουσα της Εξαρχίας Πόντου και είχε υπό την πνευματική δικαιοδοσία αυτής περί τις δέκα επαρχίες, ενώ ο εκάστοτε Επίσκοπος αυτής ήταν κατά τους τέσσερις πρώτους αιώνες «Αυτοκέφαλος» και γι' αυτό έφερε τον τίτλο του «Αρχιεπισκόπου». Κατά την Δ' εν Χαλκηδόνι Οικουμενική Σύνοδο (451 μ.Χ) και κατόπιν των διοικητικών αποφάσεων αυτής υπήχθη στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία του θρόνου της Μητρος Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας. Έκτοτε και μέχρι σήμερα, σύμφωνα με τα κατά καιρούς «Συντάγματα» του Οικουμενικού Πατριαρχείου, παραμένει η Α' τη τάξει Γερωντική Μητρόπολη του θρόνου και ο εκάστοτε Μητροπολίτης αυτής κατέχει τον πρώτο βαθμό της «πρωτοκαθεδρίας» μετά τον Οικουμενικό Πατριάρχη και ως «πρωτόθρονος» αρχιερεύς φέρει τον τίτλο: «Υπερίτιμος των Υπερίτιμων και Έξαρχος πάσης Ανατολής».

Ο πολίος καθηγητής της παλαιφάτου και περιωνύμου Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, Βασίλειος Θ. Σταυρίδης, επικαλούμενος τον κατ' εξοχήν ιστορικό της Ιεράς Μητροπόλεως Καισαρείας της Καππαδοκίας Αναστάσιο Μ. Λεβίδη αναφέρει ότι από του έτους 1833 η έδρα του εκάστοτε Μητροπολίτου Καισαρείας ήταν η Μονή του Τιμίου Προδρόμου στα Φλαβιανά (Ζινδζίδερε), όπου κατόπιν των άοκνων προσπαθειών των Μητροπολιτών Καισαρείας Ευσταθίου του Κλεόβουλου (1871-1876) και Ιωάννου Αναστασιάδου (1878-1902) καθώς και της καππαδοκικής Αδελφότητα της Κωνσταντινουπόλεως με την οικονομική φιλογενή συνδρομή του φιλόμουσου εν Μασσαλία διαβιούντος ομογενούς Θεόδωρου Ροδοκανάκη ιδρύθηκε η πολύφημη «Ροδοκανάκειος Ιερατική Σχολή» (ή Καππαδοκική Ιερατική Σχολή, 1882-1916/1917), η οποία εμόρφωσε και κατάρτισε με τη θύραθεν και κατά Θεόν σοφία τους ιερείς, τους διδασκάλους και τους μαθητές της επαρχίας Καισαρείας καθώς και πολλών άλλων περιοχών.

Όσον αφορά την πληθυσμιακή σύνθεση και εν γένει κοινοτική και εκκλησιαστική (ενοριακή) οργάνωση της παλαιφάτου και μεγαλωνύμου αυτής Μητροπόλεως, κατά τον 19ο και 20ο αιώνα, έχουμε αρκετά και αξιόπιστα στατιστικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, κατά τον 19ο αιώνα, σύμφωνα με τα γραφόμενα του Quinet, ο πληθυσμός της Καισαρείας ανήρχετο στις 71.000 εκ των οποίων οι 26.000 ήταν χριστιανοί, ενώ κατά τον Texier η Καισαρεία είχε 10.000 τουρκικά σπίτια, 1.500 αρμένικα και 400 ελληνικά. Ο καθηγητής Βασίλειος Σταυρίδης επικαλούμενος τον Σταμάτιο Αντωνόπουλο και τα όσα εκείνος καταγράφει επί τη βάσει πληροφοριών από Καισαρείς Κατοίκους, παρεπιδημούντες στο Ικόνιο και την Άγκυρα, αναφέρει ότι η Καισαρεία είχε 55.000 κατοίκους εκ των

οποίων οι 40.000 ήταν Μουσουλμάνοι, οι 12.000 Αρμένιοι και οι 3.000 Έλληνες, ενώ δεν υπήρχε ουδεμία άλλη εθνικότητα. Κατά δε το έτος 1920 αναφέρεται ότι στην Καισαρεία διαβιούσαν 4.500 χριστιανοί Έλληνες.

Ο Αναστάσιος Μ. Λεβίδης μας πληροφορεί με αξιόπιστα στοιχεία ότι την πρώτη δεκαετία του 20ού αι. η πόλη της Καισαρείας αριθμούσε 300 οικογένειες ορθοδόξων. Είχε δύο ναούς: του Αγίου Νικολάου (Βυζαντινό) που ήταν και ο Μητροπολιτικός, και του Αγίου Βασιλείου, με τρεις ιερείς, μία αστική σχολή με 900 μαθητές και 4 δασκάλους, παρθεναγωγείο με 100 μαθήτριες, Νηπιαγωγείο με 1 δασκάλισσα και 45 μαθήτριες και μία Δημοτική Σχολή με 1 δασκάλο και 30 μαθητές. Στους ιερούς ναούς φυλάσσονταν πολλά ιερά εκκλησιαστικά κειμήλια, όπως 4 ιστορικές εικόνες, αρχιερατικά εγκόλπια και άμφια, βαρύτιμα λειτουργικά σκεύη και Ευαγγέλια. Η δε πολύφημη βιβλιοθήκη της Μητροπόλεως περιελάμβανε 500 σώματα (Τόμους) και παλαιά χειρόγραφα.

Τα στατιστικά δεδομένα περί της Μητροπόλεως Καισαρείας καθόλην την επικράτεια αυτής μας πληροφορούν ότι στις αρχές του 2ου αι. οι ορθόδοξοι χριστιανοί σε όλες τις ενορίες της ανήρχοντο στις 40.000. Λειτουργούσαν 60 εκκλησίες εκ των οποίων οι τρεις ήταν το καθολικό των αντίστοιχων ιερών μονών: του Τιμίου Προδρόμου, των Παμμεγίστων Ταξιαρχών και του Αγίου Παντελεήμονος, ενώ υπήρχαν και 4 αγιάσματα. Οι εν ενεργεία ιερείς ήταν 45. Σε επίπεδο εκπαιδευτικής οργάνωσης πληροφορούμεθα ότι σε όλη την έκταση της Μητροπόλεως λειτουργούσαν 74 σχολεία, εκ των οποίων 2 ορφανοτροφεία, 1 Γυμνάσιο και 1 Ημιγυμνάσιο με 88 δασκάλους, 38 δασκάλισσες, 3.691 μαθητές και 1.550 μαθήτριες (εν συνόλω 5.241). Ο δε Αναστάσιος Μ. Λεβίδης σε σχετική μελέτη του αναφέρει ότι στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία της Μητροπόλεως Καισαρείας υπήγοντο 51 πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά, κατά τις αρχές του 20ου αι.

Άξιο μνείας στην όλη ιστορική αναφορά μας περί της Μητροπόλεως και της εν γένει επαρχίας Καισαρείας, είναι και το γεγονός ότι από τον 19ο αιώνα δραστηριοποιούνται στα γεωγραφικά όρια αυτής και οι αμερικανικές ιεραποστολές της Κιλικίας, που συντηρούσαν πολλές εκκλησίες, σχολεία και τα πολύφημα ιατρικά κέντρα τους. Η δε παρουσία των Αρμενίων στη γη της Καππαδοκίας ανάγεται ήδη στον 14ο αι. και μέχρι τον 20ο αι. υπήρχε Αρμενική επισκοπή. Από τον ΙΔ' αι. (1365-1465), όταν ιδρύθηκε στην περιοχή Λατινική Αρχιεπισκοπή, και μέχρι τον 19ο αιώνα υπήρχε και αρμενολατινική επισκοπή, ενώ λειτουργούσε και σχολή Ιησουϊτών, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις και ανάλογα των συγκυριών ασκούσαν θρησκευτικό προσηλυτισμό σε βάρος της Ορθόδοξου Εκκλησίας και υπέρ της επικρατήσεως του παπισμού.

Ο τελευταίος, κατά την περίοδο της Μικρασιατικής Καταστροφής, Μητροπολίτης Καισαρείας υπήρξε ο από Μαρωνείας Νικόλαος Σακκόπουλος (1914-1927) και ο πρώτος τιτουλάριος Μητροπολίτης, μετά

τον απορφάνισμό της Καππαδοκικής γης από τους Ρωμαίους, υπήρξε ο από Κυζίκου Καλλίνικος Δελικάνης (1932-1934). Εκ των Επισκόπων Καισαρείας, όπως καταγράφει ο Βασίλειος Σταυρίδης, πέντε ανήλθαν στον Οικουμενικό θρόνο της Κωνσταντινουπολίτιδος Μητρός Εκκλησίας: 1) Μητροφάνης Γ' (1565-1572, 1579-1580), 2) Παχώμιος Β' ο Πατέστος (1584-1585), 3) Κυπριανός Α' (1707-1709, 1713-1714), 4) Ιερεμίας Γ' ο Πάτμιος (1716-1726, 1732-1733), 5) Νεόφυτος Στ' ο Πάτμιος (1734-1740, 1743-1744).

Ο Θεόδωρος Ροδοκανάκης και ο Συμεών Σινιόσογλους, οι ευεργέτες

Μεγάλοι Ευεργέτες, Ευεργέτες, Προστάτες και Δωρητές της Μητροπόλεως Καισαρείας υπήρξαν πολλοί, φιλογενείς και φιλοπρόοδοι, Καππαδόκες οι οποίοι με τις αφειδώς προσφερόμενες, κατά καιρούς και περιστάσεις, μεγάλες οικονομικές χορηγίες και δωρεές τους συνέβαλαν καταλυτικά στην εκπαιδευτική, κοινωνική, φιλανθρωπική και εν γένει πολιτισμική ανύψωση της εκκλησιαστικής επαρχίας. Οι τα πρώτα φέροντες Μεγάλοι Ευεργέτες της Μητροπόλεως Καισαρείας ήταν ο Θεόδωρος Ροδοκανάκης και ο Συμεών Σινιόσογλους, οι οποίοι συνέβαλαν στην ανέγερση της λεγομένης «Ροδοκανακείου Ιερατικής Σχολής», η

οποία, όπως προαναφέραμε, λειτουργούσε στα Φλαβιανά (ζινδζίδερε), όπου και η παλαίφατος Ιερά Μονή του Τιμίου Προδρόμου. Μέγας Ευεργέτης της Σχολής καταγράφεται ο αοίδιμος Μητροπολίτης Ιωάννης για τον οποίο ο Αναστάσιος Μ. Λεβίδης γράφει ότι: «υπέρ της Σχολής ταύτης γην και θάλασσαν περιήλθεν προς συλλογήν εράνων».

Ο Μεγάλος Ευεργέτης Συμεωνάκης Εφένδη Σινιόσογλους, σύμφωνα με το όραμα και τις υποδείξεις του μεγαλόπνοου Μητροπολίτου Καισαρείας Ιωάννου, συνέβαλε καιρία στην ανέγερση και λειτουργία του «Κεντρικού Καππαδοκικού Ορφανοτροφείου».

Στο κεφαλοχώριον Ανδρονίκιον ανεδείχθησαν οι εξής ευεργέτες: α) οι αοίδιμοι Σατερλόγλου, οι αδελφοί Καρλόγλου, οι αδελφοί Ομουρλόγλου, οι αδελφοί Τσουρουκτσόγλου, Μιχαήλ Ομηρόλης, Στέφανος Καρολίδης, Χαράλαμπος Σάτηρ κ.ά.

Στην ιστορική κοινότητα της Σινασού (αρχαία Άσονα) μεγάλοι ευεργέτες υπήρξαν: ο εκ Ψαρών φιλογενής Ιωάννης Βαρβάκης και οι εντόπιοι Χατζηπολύκαρπος Βασιλείου, Σεραφείμ Ρίζος, Χατζηαθανάσιος Τεπερίκογλου, Βασίλειος Μακρόγλους, Χρήστος Λουκά Φεγγαρίνας, Βασίλειος Μαράσογλους, Χρήστος Αργυρόπουλος, Σαράντης Π. Αρχέλαος, Ιωάννης Μαρκόπουλος, Χατζηπρόδρομος, Χατζηστέφανος Καλδζάκας, Δημήτριος Χατζηδιαμαντής, Χατζηπασχάλης Χρήστου, Χατζηκωνσταντίνος, Χατζηγεωργίου και ο εκ Μυτιλήνης Καρά-Αντώνιος. Ευεργέτες των εκπαιδευτηρίων της Σινασού εκ Κωνσταντινουπόλεως, ήταν οι: Ιω. Σταματιάδης, (Ιατρός) Χαράλαμπος Χριστοφορίδης και Νικόλαος Χριστοφορίδης (καθηγητής εν Γαλατά), Ιω. Λουκίδης, Πρόδρομος Βασιλειάδης Φασλάχας, οι αδελφοί Τεπερίκογλου, ήτοι Παντελής, Θεόδωρος, Σταύρος, Γρηγόριος και Αθανάσιος, Χ. Σουλτανίδης και Β. Πιγγόπουλος, Ι. Τορώσης, Χατζηθεοδόσιος Βαλαβάνης, Άλεξ. Γρηγοριάδης, Κ. Αλεξιάδης, Σάββας Ελευθεριάδης κ.ά.

Η Πρωτόθρονη Γεροντική Μητρόπολη της Αγιοτόκου Καισαρείας ανέπνεε με το πολύπαθο ποίμνιο αυτής μέχρι το έτος 1922 και τώρα που είναι απορφανεμένη ζει στις «ακοίμητες συνειδήσεις» των προσφύγων Καππαδοκών όπου γης. Είναι δε «χαράς Ευαγγέλιον» το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της ευκλεούς Πατριαρχίας του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου λειτουργούνται, κατ' έτος, πολλές από τις σωζόμενες Εκκλησίες της Καππαδοκικής γης, κατόπιν της χορηγήσεως από τις τοπικές τουρκικές αρχές και της σχετικής αδείας. Ευλαβέστατοι Προσκυνητές, επιγενόμενοι των Καππαδοκών, εξ Ελλάδος και από το εξωτερικό, συνοδεύουν τον Οικουμενικό Πατριάρχη στο ετήσιο προσκύνημά του στην «Αγιοτόκο και αγιοσκέπαστη γη» της Καππαδοκίας, και με τον τρόπο αυτό γεύονται της πνευματικής δικαιοσύνης και αναπαύσεως, και οι ψυχές των μαρτυρικών τελιωθέντων θυμάτων της Μικρασιατικής Καταστροφής υπό το άγρυπνο βλέμμα του «αεί ζώντος» Αρχιεπισκόπου Καισαρείας Αγίου Βασιλείου του Μεγάλου

και Ουρανοφάντορος. Και η ελπίδα ζει άσβεστη στο «σχέδιο της Οικονομίας» του Θεού. Στη γήινη και εγκόσμια χωροχρονική πραγματικότητα όλα μεταβάλλονται και όλα εν ταυτώ παραμένουν αδιάσειστα και αμετάβλητα, όπως τότε, στο σχέδιο του Θεού για να λειτουργούν οι Εκκλησίες στην αγιοτόκο Καππαδοκία, να ανάβει το κερί, να μνημονεύονται τα ονόματα των ηγαπημένων που άρδευσαν με το αίμα τους τη γη του Αγίου Βασιλείου... Γένοιτο!